

ORGANIZACIJA ZATVORSKOG SISTEMA U SRBIJI*

Zoran M. Stevanović*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

U radu se daje prikaz organizacije i unutrašnjeg funkcionisanja zatvorskog sistema u Srbiji, resorna nadležnost nad izvršenjem krivičnih sankcija i zatvorskim sistemom i problematika koja je prisutna u radu zatvora. Zatvorski sistem u Srbiji je strukturiran tako da ga čine dve celine i to: Zavodi i Centralna administracija u sedištu Uprave. Zavodi su namenjeni za izvršenje kazne zatvora, kazne maloletničkog zatvora, za izvršenje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja alkoholičara, obavezno lečenje narkomana, za izvršenje vaspitne mere upućivanja u vaspitno popravni dom i za izvršenje mere pritvora. U Srbiji postoje 28 zavod, različitog tipa i kategorije. U sedištu Uprave obrazovano je 6 odeljenja koja su definisana prema vrsti posla i nadležnosti i 1 Centar za obuku zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija.

Zatvorski sistem je složena organizacija koja, u sadašnjim uslovima, ispoljava značajan broj problema koji su posledica: prevelikog broja zatvorenika, neefikasne organizacije i upravljanja, neadekvatne stručne osposobljenosti osoblja, lošeg materijalnog položaja, nerešenog društvenog statusa i sl.

KLJUČNE REČI: Zatvorski sistem / unutrašnja organizacija zatvora / zatvorenik / službe u zatvoru / nadležnost nad zatvorskim sistemom / prevencija kriminala / osoblje zatvora

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: zoranstev_iksi@yahoo.com

UVOD

Uvođenje kazne zatvora u krivično zakonodavstvo značilo je veliki napredak u društvenoj reakciji na kriminal. Očekivalo se da će kazna zatvora i zatvor kao institucija delovati efikasno na prevenciju kriminaliteta. Prvi rezultati su pokazivali da je kazna zatvora imala značajan efekat, a da su zatvori davali mogućnost promene kriminalnih obrazaca ponašanja kod delinkvenata. Nošeni ambicijom izgradnje savremenog kaznenog sistema, penolozi su polagali puno nade i u kaznu zatvora i u zatvorski sistem kao spasonosno rešenje u borbi protiv kriminaliteta. Analiza sistema kažnjavanja i zatvorskih sistema, u određenim vremenskim periodima, pokazuju da su ciljevi i svrha kažnjavanja, po pravilu, bili ambiciozniji u odnosu na realne mogućnosti društva i da je u praksi zatvorski sistem delimično ostvarivao zadate ciljeve. Stalno je postojala dilema da li je sistem kažnjavanja i njegova realizacija u zatvorskim institucijama ostvarivao neophodan nivo efikasnosti koji bi zadovoljavao proklamovane ciljeve? Zatvori su, u dosadašnjoj istoriji, najefikasnije ostvarivali funkciju izolacije izvršioaca krivičnih dela iz društva, donekle kazna zatvora je delovala na generalnu prevenciju – da se eventualni izvršioци krivičnih dela upozore da će ako izvrše krivično delo završiti u zatvoru, a da je nivo korekcije ponašanja osuđenika za vreme izdržavanja kazne zatvora, njegovo menjanje i resocijalizacija davao najskromnije rezultate¹. Očigledno da je krivičnom pravu, kažnjavanju i izvršenju kazni lišenja slobode natovarena prevelika odgovornost u borbi protivu kriminala. Ako kazna postane jedino sredstvo za suzbijanje kriminaliteta i ako društvo povećava represiju i u isto vreme zanemaruje sva druga sredstva za čuvanje društva od kriminala, kažnjavanje će se pokazati kao neuspešno sredstvo za zaštitu društva.

Stalno se postavlja pitanje realnih mogućnosti zatvorskih institucijama u menjanju stavova prestupnika prema inkriminisanim radnjama, vrednosnom sistemu i mogućnosti menjanja usvojenog obrasca ponašanja, odnosno, da li zatvori uopšte mogu da obave ulogu popravljavanja osuđenih ili, ustvari, oni obavljaju samo ulogu kažnjavanja? Zato se često čuje mišljenje da bi za mnoge prestupnike mnogo bolje bilo da se ne upućuju u zatvore, a posebno to važi za one koji su na početku svoje kriminalne karijere. Zatvor za tu kategoriju ljudi može predstavljati opasno iskustvo, što ima za posledicu nastanak kriminalne karijere nakon stečenog "školovanja" u zatvorskim institucija-

¹ Stevanović, Z. (2005), Kako novim zakonskim rešenjima unaprediti penalni sistem, *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, str. 507.

ma. Takav pristup afirmiše saznanje da kažnjavanje ljudi lišenjem slobode ne može biti efikasno sredstva kojim bi se moglo naučiti živeti na slobodi.

Zatvorski sistem u Srbiji ispoljava sve nedostatke kao i većina sistema u okruženju i u Evropi. Zatvori su preopterećeni velikim brojem zatvorenika, programi tretmana ne daju očekivane efekte u promeni kriminalnih obrazaca ponašanja, sve je složenija zatvorenička populacija sa kriminološkog, psihološkog, socijalnog i zdravstvenog aspekta, materijalni uslovi su jako loši, zaposleni su nedovoljno motivisani za rad i sl. U takvim okolnostima, realno, nije moguće očekivati značajnije rezultate u ostvarivanju ciljeva kažnjavanja. Penolozi i krivičari su saglasni da postoji kriza u zatvorskom sistemu na globalnom planu i da su neophodne značajne reforme, kako u kaznenoj politici tako i u organizaciji i rukovođenju zatvorskim sistemom. Krajem XX veka nastale su promene u hvatanju svrhe kažnjavanja i načinu upravljanja društvenim sistemima. Ideja koja je u osnovi ovog shvatanja je izbegavanje naglašavanja etičkog, moralnog konteksta problema kazne zatvora, i s druge strane naglašavanje "racionalnih" i naučnih elemenata upravljanja zatvorima kao društvenom strukturom. Ideja rehabilitacije mora svoje mesto da ustupi penologiji utemeljenoj na menadžmentu rizika, koji karakteriše prikupljanje što većeg broja informacija koje omogućavaju donošenje odluke u procesu izvršenja kazne zatvora².

ORGANIZACIJA ZATVORSKOG SISTEMA U SRBIJI

Nadležnost nad izvršenje krivičnih sankcija, a samim tim i nad zatvorskim sistemom u Srbiji, pripada resoru pravosuđa-Ministarstvu pravde i državne uprave koje "obavlja poslove državne uprave koji se odnose na "izvršenje sankcija".³ Ministarstvo pravde i državne uprave svoju nadležnost nad zatvorskim sistemom ostvaruje preko Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, kao unutrašnje organizacione jedinice ministarstva. Kontrolni mehanizmi nad radom Uprave su u nadležnosti ministarstva, odnosno ministra. Resor pravosuđa ima opštu i sveobuhvatnu nadležnost nad izvršenjem krivičnih sankcija, ali i drugi resori imaju određene nadležnosti nad pojedinim krivičnim sankcijama. Tako nad vaspitnom merom- zavodskog tipa, upućivanje u vaspitnu ustanovu, nadležan je resor za rad i socijalna pitanja, nad izvršenjem mera bezbednosti, u delu koji se odnosi na

² Stevanović, Z. (2009), Nove tendencije u upravljanju zatvorima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, br. 2. Beograd, str. 149.

³ Član 10. Zakona o ministarstvima (Službeni glasnik RS. Br. 72/2012.)

donošenje bližih propisa o regulisanju izvršenja mere i nad stručnim nadzorom, nadležno je i ministarstvo zdravlja.⁴

Iskustva u svetu, u pogledu nadležnosti nad izvršenjem krivičnih sankcija, su različita. U praksi postoje četiri modela koja su u primeni i koja su se jasno iskristalisala, mada postoje različite varijante tih modela. Nadležnost nad izvršenjem kazne lišenja slobode se ostvaruje preko nadzora, kontrole ili samog organizovanja sistema izvršenja krivičnih sankcija u jednoj zemlji. Po tim kriterijumima u svetu egzistiraju četiri sistema, tj. četiri organa koji vrše neposredni nadzor nad penitencijarnim sistemom i izvršenjem krivičnih sankcija uopšte.

Prema *prvom modelu*, koji je i najbrojniji u svetu, nadležan organ za izvršenje krivičnih sankcija je ministarstvo nadležno za pravosuđe, odnosno njegovi organi.⁵ *Drugi model* nadležnosti nad izvršenjem krivičnih sankcija karakteriše pripadanje oblasti izvršenja krivičnih sankcija resoru unutrašnjih poslova.⁶ *Treći model* organizacije resorne nadležnost uređen je tako da je organ koji je nadležan za izvršenje krivičnih sankcija, samostalan državni organ uprave i direktno je vezan za Vladu, odnosno ministarski savet.⁷ *Četvrti model* je tako organizovan da ovi poslovi pripadaju organu uprave koji je nadležan za socijalno staranje.⁸ Najizraženije razlike su po pitanju nadležnosti nad zavodima za maloletnike i nad zavodima u kojima se izvršavaju mere bezbednosti.⁹ Po pravilu izvršenje vaspitnih mera je u nadležnosti socijale, a izvršenje mera bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, u nadležnosti je resora za zdravlje.¹⁰ Ostale mere bezbednosti su, u različitim zemljama u nadležnosti različitih resora, u zavisnosti od koncepcije tretiranja izvršilaca krivičnih dela koji su zavisnici od droge ili alkohola.

Svaki od ovih modela, u čijoj je nadležnost zatvorski sistem, ima i prednosti i nedostatke i u suštini zavisi od unutrašnje organizacije državnih resora i koncepcije funkcionisanje državnih organa. Najbitnije je da li nadležan resor ima snage i znanja da prihvati i ostvari savremene tendencije u oblasti izvršenja krivičnih sankcija¹¹ i funkcionisanju zatvorskog sistema.

⁴ Član 197 i 205. ZIKS-a

⁵ Nemačka, Francuska, Italija, Engleska Rusija i većine zemalja u svetu.

⁶ Indija i dr.

⁷ Kuba, neke zemlje u SAD-u.

⁸ Neke zemlje SAD-a,

⁹ Mere bezbednosti su: obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, obavezno lečenje narkomana i obavezno lečenje alkoholičara.

¹⁰ Holandija, Skandinavске zemlje i druge zemlje.

¹¹ Popović, V. (1968) Sistem izvršenja krivičnih sankcija u Jugoslaviji, Beograd, str. 84-85.

Ukoliko sprovodi savremena naučna znanja u oblasti izvršenja krivičnih sankcija i poštuje međunarodne standarde u toj oblasti, nije mnogo značajno kom resoru, formalno, pripada.

Poslednjih decenija sve je prisutnija tendencija da se organ nadležan za izvršenje krivičnih sankcija i za zatvorski sistem,¹² sve više osamostaljuje i ima status posebnog organa koji ima visok nivo samostalnosti u odnosu na resorno ministarstvo. Nivo samostalnosti organa koji se bavi izvršenjem krivičnih sankcija se ogleda i u tome što u nazivu ističe nacionalni, federalni, generalni i sl. Tako je u Americi to Federalni biro za zatvore, u Kanadi je Korekcionni sistem Kanade, u Francuskoj je to Direkcija za penitencijarnu administraciju, u Italiji je Generalna direkcija za preventivne i kaznene ustanove, u Švedskoj je Nacionalna kaznena direkcija, u Holandiji je Nacionalna agencija za kazneno-popravne ustanove, u Hrvatskoj je Uprava za zatvorski sustav i sl.

Iskustva su pokazala da su znatno bolji rezultati u funkcionisanju onih organa koji imaju veći stepen samostalnosti od onih koji su u većoj zavisnosti od resornog ministarstva. Zato se reformama zatvorskog sistema želi stvaranje uslova koji će eliminisati politički uticaj na zatvorski sistem i kojim će se omogućiti visoki stepen organizacione samostalnosti i profesionalizacije oblasti izvršenja krivičnih sankcija. Sve se jasnije uviđa da stalne promene izazvane političkim odlukama jako negativno deluju na funkcionisanje zatvorskog sistema i da to ne doprinosi ostvarivanju svrhe izrečenih sankcija. Nažalost, naš zatvorski sistem, u ovim vremenima, nije pošteđen uticaja politike što itekako ima negativne posledice na funkcionisanje sistema.

Pored resornog ministarstva, koje ima potpunu nadležnost nad zatvorskim sistemom, značajne nadležnosti u pogledu kontrole i inspeksijskih poslova imaju sudovi, organi za prekršaje, nadležne inspekcije za određenu oblast, a u skladu sa Zakonom o državnoj upravi kao i po Zakonu o inspeksijskom nadzoru i drugim pozitivnim propisima koji regulišu nadzor nad radom organa i organizacija.¹³

Zatvorski sistem u Srbiji je funkcionalno i organizaciono jedinstvena i centralizovana organizacija na nivou Republike, koji ima status posebnog organ uprave¹⁴ u sastavu Ministarstva pravde i državne uprave, u formi

¹² U našoj zemlji to je Uprava za izvršenje zavodskih sankcija.

¹³ Član 18. Zakona o državnoj upravi

¹⁴ Zakon o državnoj upravi u članu 28 stav 2 i 3. propisuje: "Organ u sastavu ministarstva obrazuje se za izvršne, odnosno inspeksijske i s njima povezane stručne poslove, ako njihova priroda ili obim zahtevaju veću samostalnost od one koju ima sektor u ministarstvu. Organ može steći svojstvo pravnog lica kad je to zakonom određeno.

Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Uprava organizuje, sprovodi i nadzire izvršenje zavodskih sankcija u Republici Srbiji, u čijem sastavu su pojedinačni zavodi, kao unutrašnje organizacione jedinice.

Uprava za izvršenje krivičnih sankcija prvi put je obrazovana Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija iz 1997. godine,¹⁵ a u duhu Ustava republike Srbije iz 1990. godine, po kome su pokrajine i opštine izgubile neke od atributa državnosti. I novim Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija iz 2005. godine¹⁶ zadržana je koncepcija organizacije zatvorskog sistema i izvršenja krivičnih sankcija u Republici. Na osnovu člana 12. stav 1. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Uprava je nadležna za izvršenje kazne zatvora, maloletničkog zatvora, kazne rada u javnom interesu, uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja narkomana, obaveznog lečenja alkoholičara, kao i vaspitne mere upućivanja u vaspitno popravni dom.

Organizacija Uprave, odnosno zatvorskog sistema, može se posmatrati na tri nivoa.

Prvi nivo organizacije je na nivou Ministarstva pravde i državne uprave,

Drugi nivo organizacije je na nivou jedinstvene Uprave i

Treći nivo organizacije odnosi se na nivou zavoda

Prvi nivo organizacije odnosi se na organizaciju Ministarstva pravde i državne uprave i položaja Uprave za izvršenje krivičnih sankcija u okviru ministarstva. U zavisnosti od obima nadležnosti koju ima resors pravosuđa i sadržaja i obima poslova, Ministarstvo pravde i državne uprave Republike Srbije organizaciono je oblikovano tako da u svom sastavu ima sektore, sekretarijat i Upravu. Sektorom rukovodi pomoćnik ministra, Sekretarijatom sekretar, a Upravom direktor. Ministarstvom rukovodi ministar i odgovoran je Vladi i Narodnoj Skupštini za rad ministarstva i stanja u svim oblastima iz delokruga ministarstva.¹⁷ Uprava za izvršenje krivičnih sankcija u ministarstvu ima status organa u sastavu ministarstva. Iz takvog statusa proizilazi viši nivo samostalnosti Uprave u obavljanju stručnih poslova, u odnosu na sektore, ali sa dovoljno ograničenim ovlašćenjima da resorno ministarstvo, a samim tim i ministar, vodi generalnu politiku u resoru, pa samim tim i u oblasti izvršenja krivičnih sankcija. Ministarstvo sa svim svojim unutrašnjim organizacionim

¹⁵ Član 9. ZIKS-a (Službeni glasnik Republike Srbije br. 16/1997. godine)

¹⁶ Službeni glasnik Republike Srbije br. 85 od 6. oktobra 2005. godine.

¹⁷ Član 23. stav 1. i 3. Zakona o državnoj upravi (Službeni glasnik SR. Br. 79/05)

jedinicama čini jedinstveni državni organ, a svaki Sektor, odnosno, Uprava, je odgovoran za poslove u okviru svoje delatnosti.

Drugi nivo organizacije je na nivou Uprave, kao jedinstvene organizacije, koja je zadužena za izvršenje zavodskih sankcija, kazne rada u javnom interesu i uslovne osude sa zaštitnim nadzorom. Osnovne organizacione jedinice u Upravi su zavodi koji se upodobljavaju sa sektorom. U sektorima se obrazuju službe koje se upodobljavaju sa odeljenjima, a u službama se obrazuju odseci kao uže unutrašnje jedinice.¹⁸ Upravom rukovodi direktor, koga postavlja Vlada na pet godina, na obrazložen predlog ministra nadležnog za pravosuđe.¹⁹ Zavodom upravlja upravnik zavoda, koga raspoređuje minister nadležan za pravosuđe, na pet godina, na obrazložen predlog direktora Uprave. Službom u zavodu rukovodi načelnik službe, koga raspoređuje minister nadležan za pravosuđe, na obrazložen predlog upravnika zavoda i uz saglasnost direktora Uprave. Manjom organizacionom jedinicom-odsekom u službi rukovodi šef odseka, koga raspoređuje upravnik zavoda.

Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, organizaciono i funkcionalno može se podeliti u dve celine: jednu celinu čine zavodi a drugu celinu čini centralna administracija u sedištu Uprave.

Zavodi su namenjeni za izvršenje kazne zatvora, kazne maloletničkog zatvora, za izvršenje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja alkoholičara, obavezno lečenje narkomana, za izvršenje vaspitne mere upućivanja u vaspitno popravni dom i za izvršenje mere pritvora. Uredbom o osnivanju zavoda za izvršenje zavodskih sankcija u Republici Srbiji osnovano je 28 zavoda²⁰. U sedištu Uprave obrazovano je 6 odeljenja koja su definisana prema vrsti posla i nadležnosti i 1 Centar za obuku to:

1. Odeljenje za tretman i alternativne sankcije,
2. Odeljenje za operativne poslove,
3. Odeljenje za pravne i opšte poslove,
4. Odeljenje za materijalno finansijske poslove,
5. Odeljenje za zaštitu i ostvarivanje prava lica lišenih slobode i
6. Odeljenje za nadzor.

¹⁸ Član 2 Pravilnika o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u upravi za izvršenje zavodskih sankcija.

¹⁹ Član 26. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.

²⁰ U ovaj broj nisu uključeni zavodi na Kosovu i Metohiji

7. Centar za obuku zaposlenih u upravi za izvršavanje

Unutrašnje organizacione jedinice u sedištu Uprave-oddeljenja su stručne službe koje imaju zaduženja i ovlašćenja da organizuju funkcionisanje zatvorskog sistema, da nadziru izvršenje krivičnih sankcija i drugih kazni i mera koje su u nadležnosti Uprave, kao i da iniciraju primenu savremenih oblika i metoda rada u zavodima. Središna ili centralna administracija, sa sedištem u Upravi, pruža stručnu pomoć i logistiku zavodima i drugim državnim i javnim institucijama i organizacijama u efikasnom izvršavanju krivičnih sankcija. Delatnost odeljenja u sedištu Uprave je tako koncipirana da svaka od njih neposredno komunicira sa zavodima, pruža stručnu pomoć zavodima i od zavoda dobija informacije od značaja za delatnost za koju je određeno odeljenje nadležno. Obaveštenja i informacije od središnje administracije u Upravi prema zavodu i od zavoda prema Upravi je dvosmerna i stalna. Uspešnost funkcionisanja zatvorskog sistema se, pored ostalog, temelji na kvalitetnom i pravovremenom obaveštavanju o stanju u zavodima, neophodnim merama, valjanim odlukama i razmeni iskustava i saveta. Značaj centralne administracije je i u tome da povezuje sve segmente u sistemu i da daje valjane i blagovremene instrukcije u rešavanju određenih problema, da prati realizaciju naloženih mera i preporuka i da stvori uslove za delovanje društvenih mehanizama u ostvarivanju svrhe i cilja izrečene sankcije, a sve u funkciji sprečavanja i prevenciji kriminaliteta.

Treći nivo organizacije odnosi se na organizaciju zavoda-zatvora. Zavod ima status sektora koji je zadužen za neposredno izvršenje krivičnih sankcija, u skladu sa delatnošću Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.²¹ Poslove iz delokruga rada zavoda obavljaju službe. Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija predviđena je mogućnost formiranja pet službi, koje obavljaju stručne poslove grupisane po određenim delatnostima.²² Koje će službe biti formirane u zavodu i koliko će ljudi biti angažovano na pojedinim poslovima i zadacima iz nadležnosti ovih službi zavisi, prvenstveno, od veličine, kapaciteta pojedinih zavoda, kategorije osuđenika i potrebe za ostvarivanjem odgovarajućih tretmana. To znači da svi zavodi ne moraju da imaju isti broj službi niti isti broj lica koja su zaposlena u njima.²³ Od svih pet službi, jedino je obavezno postojanje službe za obezbeđenje, a ostali poslovi

²¹ Član 12. ZIKS-a

²² U zavodima za izvršenje zavodskih sankcija poslovi su grupisani u sledeće oblasti-delatnosti: delatnost prevaspitanja, obezbeđenja, obuke i radnog angažovanja osuđenika, zdravstvene zaštite lica lišenih slobode i opštih poslova.

²³ Jovašević, D., Stevanović, Z. (2008) Komentar zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik, Beograd, str. 47.

se mogu grupisati, pa tako dva ili više zavoda mogu obrazovati zajedničke službe.²⁴

Prema broju službi i složenosti organizacije zavoda, postoje, okvirno, tri modela organizacije:

Prvi model unutrašnje organizacije obuhvata svih pet službi i on se primenjuje, po pravilu, kod velikih kazнено-popravnih zavoda i u vaspitno-popravnom domu.²⁵ Svaka od službi je tako organizovana da može da ostvaruje svoju osnovnu delatnost u zavodu i da svojim kadrovskim potencijalima i znanjima može da doprinese ispunjavanju zadataka zavoda u celini. U zavodima koji su sa velikim smeštajnim kapacitetima za lica lišenih slobode, službe su organizaciono složene, jer imaju u svom sastavu više unutrašnjih jedinica unutar službi sa značajnim brojem izvršilaca, različitih obrazovnih i stručnih profila. U takvom modelu unutrašnje organizacije zavoda, veoma važna je organizacija svake službe a najbitnije je kako sve službe deluju na nivou zavoda. Ako nema dobro organizovane, usklađene i dobro vođene službe dolazi do nejedinstva u funkcionisanju zavoda kao celine. Zato je veoma važno uskladiti delovanje svih službi na ostvarivanju vaspitnih uticaja u procesu resocijalizacije osuđenih lica.

Drugi model organizacije podrazumeva postojanje tri do četiri službe, jer zbog svojih specifičnosti (mali kapacitet zavoda, nedostatak ekonomije, posebnost funkcije zavoda i sl), pojedine službe nisu formirane kao samostalne službe, već poslove određenih službi su pridodati poslovima druge službe. Tako su, u nekim zavodima, poslovi zdravstvene zaštite pridodati Službi za opšte poslove, a u nekim zavodima poslovi obuke i upošljavanja su uključeni u poslove Službi za prevaspitanje.

Po tom modelu su organizovani otvoreni kazнено popravni zavodi i Kazнено-popravni zavod za žene i Okružni zatvor u Novom Sadu, u kojima je zdravstvena služba u sastavu službe za opšte poslove. Specijalna zatvorska bolnica i Okružni zatvor u Beogradu imaju, takođe, četiri službe i u njihovoj unutrašnjoj organizaciji nedostaje služba za obuku i upošljavanje osuđenih lica, što je i razumljivo imajući u vidu da se u bolnici leče lica lišena slobode a u zatvoru u Beogradu su smeštena, u velikom broju, pritvorena lica.

I treći model unutrašnje organizacije obuhvata okružne zatvore u kojima postoje dve do tri službe, u zavisnosti od veličine zatvora i postojanja ekonomije. U organizaciji ovih zavoda postoje, pored službe za obezbeđenje

²⁴ Član 18. stav 2. ZIKS-a

²⁵ Svih pet službi formirane su u: Kazнено popravnim zavodu u Sremskoj Mitrovici, Požarevcu-Zabeli, Nišu, Valjevu i Vaspitno-popravnim domovima u Kruševcu.

i služba za opšte poslove kojoj su, najčešće, pridodati poslovi prevaspitanja, zdravstvena zaštita i, eventualno, poslovi upošljavanja osuđenika. Zatvori koji imaju razvijene ekonomije imaju, pored službe obezbeđenja, službe za opšte poslove i službu za obuku i upošljavanje.

U zavodima mogu postojati pet službi: (1) Služba za tretman, (2) Služba za obezbeđenje, (3) Služba za obuku i upošljavanje, (4) Služba za zdravstvenu zaštitu i (5) Služba za opšte poslove.²⁶ Funkcionalna delatnost ovih službi je definisana zakonom i podzakonskim aktima i ogleda se u sledećim aktivnostima:

Služba za tretman, usklađuje rad učesnika u prevaspitanju, primenjuje savremene mere i metode, vrši opservaciju i ispitivanje ličnosti osuđenih lica, organizuje individualni i grupni rad sa osuđenim licima, neposredno vrši uticaj na otklanjanje kriminogenih, antisocijalnih i drugih društveno-negativnih shvatanja i navika osuđenih lica, utiče na formiranje odgovornosti osuđenih lica za svoje postupke, utiče na razvijanje njihove odgovornosti prema porodici, ličnim i društvenim obavezama, organizuje kulturno-prosvetni rad i bavljenje fizičkom kulturom, priprema mišljenje za pomilovanje i uslovni otpust, predlaže kategorizaciju i rekategorizaciju osuđenih lica, učestvuje u sprovođenju kućnog reda zavoda i obavlja druge poslove određene zakonom i propisima donetim na osnovu zakona.²⁷

Služba za obezbeđenje je naoružana i uniformisana formacija koja se stara o sigurnosti ljudi i imovine u zavodu, sprovodi osuđena i pritvorena lica i obavlja druge poslove određene zakonom.²⁸ Služba za obezbeđenje je definisana kao jedinstvena uniformisana formacija Uprave,²⁹ u čiji sastav su svi zaposleni u službama za obezbeđenje pri pojedinačnim zavodima. Ovim rešenjem je ostvareno organizaciono i komandno jedinstvo na nivou Uprave, što omogućuje efikasnije izvršavanje propisanih aktivnosti iz delokruga Službe.

Služba za obuku i upošljavanje obučava osuđene za rad, organizuje njihov rad u zavodu ili van zavoda.³⁰ Služba ima značajnu ulogu i, uz

²⁶ Član 18. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni glasnik SR, br.85/2005.)

²⁷ Član 19. ZIKS-a i Član 5. Pravilnika o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Upravi za izvršenje zavodskih sankcija.

²⁸ Član 20. ZIKS-a

²⁹ Jovašević, D., Stevanović, Z. (2008) Komentar zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik, Beograd, str. 47.

³⁰ Član 22. ZIKS-a

službu za prevaspitanje, neposredno preduzima praktične aktivnosti na obuci i upošljavanju osuđenika za vreme izdržavanja kazne.³¹

Služba za zdravstvenu zaštitu, vrši zdravstvenu prevenciju, leči osuđena i pritvorena lica i nadzire higijenu i kvalitet hrane i vode.³² Služba za zdravstvenu zaštitu u svakoj zdravstvenoj ustanovi mora da ima najmanje jednog lekara i jednog medicinskog tehničara u stalnom radnom odnosu. Takođe, mora da ima na raspolaganju usluge lekara psihijatra. Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija je po prvi put zajemčeno zdravstvenom radniku, koji pregleda i leči osuđenog, puna profesionalna nezavisnost u radu, kao i čuvanje službene tajne koju je saznao u obavljanju svoje delatnosti, saglasno zakonu o etičkom kodeksu.³³

Služba za opšte poslove obavlja pravne, administrativne, računovodstvene, finansijske, evidencijske i druge poslove od opšteg značaja za zavod i pruža pravnu pomoć osuđenim i pritvorenim licima.³⁴ Ova služba objedinjuje sve poslove koji se obavljaju u zavodu, a nisu svrstani u druge službe i opslužuje sve druge službe u okvirima svoje nadležnosti kako bi se stvorili uslovi za funkcionisanje sistema unutar zavoda.

DELOKRUG RADA UNUTRAŠNJIH ORGANIZACIONIH JEDINICA U SEDIŠTU UPRAVE

Odeljenje za tretman i alternativne sankcije, programira, učestvuje u implementaciji i prati rad zavoda za izvršenje zavodskih sankcija u oblasti prevaspitanja, radnog angažovanja i zdravstvene zaštite lica lišenih slobode i maloletnika. Organizuje i izvršava kaznu rada u javnom interesu i sprovodi uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom. Primenjuje najnovija naučna dostignuća i metode rada u sistemu izvršenja zavodskih sankcija, vrši programiranje edukacije kadrova, učestvuje u izvođenju obuke i prati profesionalni razvoj i realizaciju obuke zaposlenih u oblasti prevaspitanja, radnog angažovanja i zdravstvene zaštite, obezbeđuje komunikaciju i razmenu iskustava između zavoda i centralne administracije, saraduje sa državnim organima, nevladinim organizacijama i međunarodnim institucijama koji imaju uticaj na sistem izvršenja zavodskih sankcija. Prati i

³¹ Jovašević, D., Stevanović, Z. (2008) Komentar zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik, Beograd, str. 50

³² Član 23. ZIKS-a

³³ Jovašević, D., Stevanović, Z. (2008) Komentar zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik, Beograd, str. 51.

³⁴ Član 24. ZIKS-a

sastavlja statističke i druge izveštaje u oblasti prevaspitavanja, radnog angažovanja i zdravstvene zaštite u cilju uspešnijeg planiranja aktivnosti i realizacije tih planova.

Odeljenje za operativne poslove, obavlja stalan i neposredan kontakt sa licima lišenih slobode bez prisustva zaposlenih u zavodima, vrši redovne i vanredne obilaske zavoda, neposredno radi na otklanjanju svih problema koji nastaju u zavodima, prati koordinirani rad zavoda u ostvarivanju prava i obaveza lica lišenih slobode, prati rad i organizaciju službe za obezbeđenje, izrađuje jedinstveni program rada službe na nivou Uprave, unapređuje tehničku bezbednost zavoda, obavlja poslove stručnog osposobljavanja zaposlenih na poslovima obezbeđenja i napredovanje u službi, prati propise koji se odnose na službu obezbeđenja, izrađuje izveštaje, vodi statistiku iz delokruga obezbeđenja i radi druge poslove.

Odeljenje za pravne i opšte poslove, obavlja pravne, administrativne, evidencijske i druge poslove kojima se uspostavlja kordinacija sa zavodima, priprema akte o radnopravnim, kadrovskim i stambenim potrebama zaposlenih, prati propise koji se odnose na izvršenje krivičnih sankcija, obavlja poslove koji se odnose na stambenu i imovinsko pravnu problematiku u zavodima, obavlja i druge poslove iz oblasti izvršenja krivičnih sankcija.

Odeljenje za materijalno-finansijske poslove, obavlja finansijske, evidencijske i druge poslove kojima se uspostavlja kordinacija sa zavodima, učestvuje u izradi finansijskog plana, učestvuje u izradi predloga budžeta za Upravu, sprovodi javne nabavke i prati propise iz oblasti javnih nabavki, obavlja poslove vezane za poslovanje privrednih jedinica, prati investicije i održavanje objekata po zavodima, obavlja poslove koji se odnose na programe investicija i opremanja, prati zaključenje i realizaciju ugovora i obavlja druge poslove vezane za materijalno-finansijske poslove Uprave.

Odeljenje za zaštitu i ostvarivanje prava lica lišenih slobode obavlja poslove vezane za pomilovanje, amnestiju, priprema rešenja o premeštaju, naknadnom raspoređivanju, promeni rasporednog akta, prekidu izdržavanja kazne zatvora, rad osuđenih van zavoda, obrađuje predmete vezane za predstavke i pritužbe lica lišenih slobode, obavlja poslove vezane za rešenja po žalbama osuđenih na rešenja direktora Uprave i na odluke upravnika, obavlja poslove vezane za naknadno raspoređivanje osuđenika, priprema rešenja za prevremeno otpuštanje osuđenih i vrši druge upravno-pravne poslove vezane za osuđena i pritvorena lica.

Odeljenje za nadzor, vrši nadzor nad radom zavoda, kontroliše planiranje i realizaciju rada svih službi i zaposlenih u zavodima, daje predloge mera za otklanjanje uočenih nepravilnosti, kontroliše njihovo sprovođenje i na osnovu

nadzora vrši analizu i procenu funkcionisanja izvršenja zavodskih sankcija. U oblasti prevaspitanja nadzire realizaciju planova i programa službe za prevaspitanje, daje predlog mera za otklanjanje uočenih nepravilnosti, nalaže mere za unapređivanje i ujednačavanje prakse u vaspitnom radu sa osuđenim licima, nadzire klasifikaciju i reklasifikaciju osuđenih lica, nadzire primenu savremenih dostignuća iz oblasti penologije u pogledu tretmana lica lišenih slobode, nadzire rad zavoda u oblasti ostvarivanja bezbednosti i organizacije službe za obezbeđenje, nadzire fizičko- borbenu obučenost zaposlenih u službi za obezbeđenje, nadzire primenu propisa o uniformi, oznakama, zvanjima, činovima, naoružanju i primeni prinude, radnom angažovanju osuđenih, vrši nadzor nad materijalno-finansijskim poslovima zavoda, nadzire investicije i održavanje objekata, nadzire adaptacije, rekonstrukcije, izgradnju i tehničko opremanje.³⁵

Centar za obuku zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija sprovodi obuku i stručno usavršavanje zaposlenih, realizuje programe redovne obuke za pripravnike u službi za obezbeđenje, ostale pripadnike službe za obezbeđenje, za zaposlene koji su kandidati za poverenike za izvršenje kazne rada u javnom interesu i uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, ostale zaposlene u Upravi i pravosudne stražare. Centar za obuku sprovodi, po potrebi, proveru psihofizičkih sposobnosti kandidata za prijem u službu obezbeđenja pri Upravi i druge provere. Obuka i usavršavanje sprovodi se kroz osnovne, dopunske i specijalističke kurseve, kao i ostale oblike obučavanja

Zavodska administracija (osoblje zavoda) je veoma važan faktor u uspešnom funkcionisanju zatvorskog sistema. Osoblje zavoda ima dominantan uticaj na kreiranje atmosfere u zatvorskim uslovima, a od dobre atmosfere zavisi uspešnost funkcionisanja sistema.³⁶ Osoblje zavoda treba da ima odgovarajuću stručnu spremu i moralne kvalitete, da bi svojim radom i svojim moralnim shvatanjem, držanjem i ponašanjem predstavljalo moralni autoritet kod osuđenih. Rad i držanje osoblja kazneno-popravnih ustanova, bez obzira da li se radi o stražaru, vaspitaču ili administrativnom službeniku, treba da bude usmeren u pravcu koji će najviše doprineti resocijalizaciji osuđenih i njihovom osposobljavanju za uključivanje u redovni život na slobodi. Od angažovanja osoblja u kazneno-popravnoj ustanovi, na ovom

³⁵ Član 40. Pravilnika o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Upravi za izvršenje zavodskih sankcija.

³⁶ Stevanović, Z. (2008) *Otvoreni zatvori*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 138.

planu, zavisi uspeh rada čitave ustanove i izvršavanje zadataka koji se pred nju postavljaju.³⁷

Raznovrsnost poslova u zatvorskom sistemu i potreba za primenom savremenih naučnih metoda u resocijalizaciji osuđenih delinkvenata, zahteva osoblje različite struke i specijalnosti. Nažalost, kadrovi koji se upošljavaju u naš zatvorski sistem, osim specijalnih pedagoga, nemaju dovoljno predznanja za rad sa delinkventima. Iz tih razloga često dolazi do otežane adaptacije početnika na poslovima izvršenja krivičnih sankcija, dolazi do relativno brzog napuštanja posla, otežane adaptacije na uslove i okolnosti rada, teško se snalazi u radu sa zatvorenicima i sl. U takvim okolnostima pojedini zaposleni ne mogu da naprave potrebnu distancu od osuđenih. Dešava se da pojedinci prihvataju vrednosni sistem i način komunikacije osuđenika i da, umesto da oni vrše uticaj na delinkventa, delinkventi vrše uticaj na njih.³⁸ Iz tih razloga odabir osoblja i njihova edukacija usmerena na realizaciji osnovnih ciljeva, predstavlja veoma bitan zadatak Uprave za izvršenje zavodskih sankcija i drugih penitencijarnih organa.

Penološki tretman predstavlja skup svesnih i nesvesnih postupaka, koji imaju uticaj na vaspitavanje i popravljavanje ljudi na koje se primenjuju određene sankcija. On obuhvata lični i direktni kontakt, individualni i grupni rad, opšte i stručno obrazovanje, rad, održavanje reda i discipline, kao i stvaranje povoljnih uslova za normalno funkcionisanje zavoda. Uspešan rad zahteva životne uslove, međusobne odnose i razumevanje. Za stvaranje takve atmosfere u zavodu ponajviše je zaduženo osoblje zavoda. Ono treba da radi u okviru svojih svakodnevnih aktivnosti i programa rada i da stvara povoljnu atmosferu kako među osuđenicima tako i između njih samih. Uspešan tretman i resocijalizacija osuđenog, kao njegov krajni rezultat, zahteva jedinstvo svih vaspitnih faktora.³⁹ To praktično znači da osoblje zavoda, u svakodnevnim aktivnostima sa osuđenicima, treba da stvara povoljnu, pozitivnu atmosferu, atmosferu tolerancije i uvažavanja pri čemu treba stalno da imaju pred očima krajnji cilj penološkog tretmana. Podeljenost i netrpeljivost među službama ili unutar službi je jako štetna i dovodi do stvaranja loše atmosfere među zaposlenim, što se itekako prenosi i na osuđenike. Najjednostavnije prevazilaženje ovih problema je ako postoji

³⁷ Popović, V. (1968) Sistem izvršenja krivičnih sankcija u Jugoslaviji, Beograd, str. 106.

³⁸ Sedamdesetih godina XX veka u Vaspitno-popravnom domu u Kruševcu, pod uticajem maloletnika, stražar-pripravnik je napustio stražarsko mesto i zajedno sa maloletnikom pobeo u Italiju, verujući u maloletnikove priče o "lepom životu".

³⁹ Subotinić, A. (1975) Uloga pojedinih kategorija radnika u kazneno-popravnim ustanovama i odgojno-popravnim domovima u procesu resocijalizacije, Penologija, br. 1. Beograd, str. 5.

jedinstvena penološka platforma po kojoj se ostvaruje korekcionni program, koji objedinjuje vaspitna dejstva svih učesnika u tretmanu. Za realizaciju takve platforme neophodni su jaki kadrovi, sa širokim stručnim obrazovanjem i ličnim, moralnim i kulturnim integritetom. Takve kadrove treba birati, školovati i motivisati za rad u sistemu izvršenja krivičnih sankcija.

Posmatrajući obrazovni nivo osoblja na nivou zatvorskog sistema, može se zaključiti da je najbrojnija kategorija zaposlenih sa srednjim obrazovanjem, 49,29%, zatim kategorija zaposlenih koja ima I, II ili III step stručnosti i to sa 29,91% i zaposleni koji poseduju visoku ili višu školsku spremu sa 20,64%. Upoređujući obrazovni nivo zaposlenih u našem zatvorskom sistemu sa drugim sistemima, zapaža se da je u svim sistemima najbrojnija kategorija sa srednjim obrazovanjem i to su zaposleni koji pripadaju obezbeđenju i instruktorskim poslovima. U razvijenim sistemima nešto je veći procenat sa visokom školskom spremom i to iz razloga što je veći broj zaposlenih u službama koje se bave tretmanom (socijalni pedagozi, psiholozi, socijalni radnici i drugi profili koji se bave tretmanom).⁴⁰ Značajan problem predstavlja visok procenat zaposlenih koji imaju nepotpunu srednju školsku spremu, odnosno samo I, II ili III stepen stručne spreme. To je kategorija ljudi koja je osposobljavana za zanatske poslove, a kao takvi su se zaposlili u Službi za obezbeđenje ili za obuku i upošljavanje. Takav obrazovni nivo osoblja zavoda ne omogućava adekvatnu obrazovnu nadgradnju i oni, najčešće, ostaju samo dobri operativni radnici ali ne i obučeni i osposobljeni za učešće u nekom vidu vaspitnog rada, posmatrano u širem smislu.

U zatvorskom sistemu Srbije najbrojnija je Služba za obezbeđenje koja učestvuje sa oko 54%, od ukupno zaposlenih, zatim Služba za obuku i upošljavanje sa 19%, Službi za opšte poslove sa 14%, Službi za tretman sa 7% i Službi za zdravstvenu zaštitu osuđenih sa 6%. Što se tiče broja zaposlenih i nivoa školske spreme unutar službi, najobrazovanija je služba za prevaspitavanje koja u 87% poseduje visoku ili višu školsku spremu, u službi za obezbeđenje najbrojnija kategorija zaposlenih ima srednje obrazovanje, odnosno III stepen, oko 92%, Služba za obuku i upošljavanje, takođe, ima najveći broj zaposlenih sa srednjom školskom spremom-oko 68%. Službu za zdravstvenu zaštitu osuđenih karakteriše najveći broj lekara specijalista, sa visokom školskom spremom i sa specijalizacijom oko 42% a 58% službe čine zaposleni sa srednjom školskom spremom. Služba za opšte poslove u 28% slučajeva ima zaposlene sa visokom i višom školsku spremu, a 52% sa srednjom školskom spremom.

⁴⁰ U Austriji je sa visokom školskom spremom preko 25%, Švedskom oko 28% i sl.

Ako ove podatke, o brojnosti pojedinih službi, uporedimo sa podacima iz drugih zatvorskih sistema, zapaža se da su službe obezbeđenja i socijalne službe (odnosno prevaspitne) u većini sistema brojnije.⁴¹ Naravno, ovo upoređivanje nije uvek moguće, jer zavisi i od broja osuđenika, arhitekture objekata, organizacionog modela službi (u pojedine službe uvršćeni su i neki izvršioци koji u našem sistemu ne pripadaju toj službi i sl), tipa i vrste zavoda i sl. Ipak, na osnovu ovih podataka može se zaključiti da je potreban znatno veći broj zaposlenih u Službi za prevaspitanje osuđenih, ukoliko je opredeljenje za koncept resocijalizacije u funkciji reintegracije osuđenih lica u društvenu sredinu. Sada je u našem zatvorskom sistemu takvo stanje da se veoma malo i najčešće površno primenjuju i ostvaruju klasični oblici tretmana, a savremeni korekcionni programi se samo sporadično primenjuju i to isključivo zavisi od motivacije pojedinaca. Služba ima značajno manji broj vaspitača, psihologa, socijalnih radnika, pedagoga i drugih terapeuta koji mogu da se bave osuđenikom. Prenatrpanost vaspitnih grupa, preveliko administriranje, pre naglašena odgovornost za opštu bezbednost (samo da osuđenik ne pobegne), loši prostorni i materijalni uslovi značajno sputavaju vaspitno osoblje da se kvalitativno bavi osuđenikom i njegovim ličnim i životnim problemima. Sa osuđenima se radi kada se već pojavio problem, a sadržaj i kvalitet rada je posebno pitanje. Posebne kadrovske teškoće se javljaju u kazneno-popravnim zavodima zatvorenog i zatvorenog tipa sa posebnim obezbeđenjem, jer već desetinu godina nije moguće popuniti radna mesta vaspitača, psihologa, psihijatra, socijalnog radnika i sl.⁴² U takvim okolnostima zaposleni više teže da formalno "odrade" posao a o efektima resocijalizacije nije moguće govoriti.

ZAKLJUČAK

Organizacija i unutrašnje funkcionisanje zatvorskog sistema su važni elementi u ostvarivanju ciljeva i svrhe kažnjavanja počinioca krivičnih dela. Od stepena efikasnosti zatvorskog sistema u mnogome zavisi stepen prevencije kriminala i resocijalizacija zatvorenika. Sadašnje stanje u zatvorskom sistemu, kako u svetu tako i u Srbiji, karakteriše ozbiljna kriza u: organizaciji, upravljanju, resocijalizaciji zatvorenika, kontroli bezbednosti, sveri ekonomske opravdanosti i sl. Suočeni sa takvim stanjem državne institucije i

⁴¹ U Nemačkom zatvorskom sistemu služba obezbeđenja je zastupljena u 73%, u Austriji čak u 84%, od ukupnog broja zaposlenih. Socijalna služba u Austrijskom zatvorskom sistemu zastupljena je u 11,6%, a u Nemačkom sistemu sa oko 7%.

⁴² U kazneno-popravnim zavodu u Požarevcu konkursi su godinama stalni, ali se kadrovi ne javljaju pa su vaspitne grupe veoma brojne, i preko 150 osuđenika po jednom vaspitaču.

naučne organizacije pokušavaju da pronađu najadekvatniji model organizacije zatvorskog sistema koji bi odgovarao sadašnjem vremenu, strukturi kriminalaca, potrebama društva da poveća kontrolu nad kriminalom, da zaštiti društvo od prestupnika i da kaznenim i preventivnim merama kriminal stavi u kontrolisane okvire. Utisak je da zatvori ostvaruju najveći efekat u ostvarivanju funkcije izolacije izvršioca krivičnih dela iz društva a da se u korekciji ponašanja osuđenika i njegovo menjanje, postižu veoma skromni rezultati. Očigledno da je krivičnom pravu, kažnjavanju i izvršenju kazni lišenja slobode natovarena prevelika odgovornost u borbi protivu kriminala.

Savremene tendencije u organizaciji i upravljanju zatvorskim sistemom kreću se u pravcu racionalnog pristupa u proceni rizika koji zatvorska institucija predstavlja za društvo i potrebi da se taj rizik kontroliše. Otuda je sve prisutniji model organizacije i rukovođenje zatvorskim sistemom koji obezbeđuje potpunu kontrolu zatvorenika, kao osobe koje, po prirodi stvari, predstavljaju rizik za zajednicu.

LITERATURA

- (1) Jovašević, D., Stevanović, Z. (2008). Komentar zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik, Beograd.
- (2) Popović, V. (1968). *Sistem izvršenja krivičnih sankcija u Jugoslaviji*, Beograd.
- (3) Pravilnika o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Upravi za izvršenje zavodskih sankcija.
- (4) Stevanović, Z. (2008). *Otvoreni zatvori*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- (5) Stevanović, Z. (2009). Nove tendencije u upravljanju zatvorima, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, Udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, br. 2. Beograd.
- (6) Stevanović, Z. (2005). Kako novim zakonskim rešenjima unaprediti penalni sistem, *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, str.507.
- (7) Subotinčić, A. (1975). Uloga pojedinih kategorija radnika u kazneno-popravnim ustanovama i odgojno-popravnim domovima u procesu resocijalizacije, *Penologija*, br. 1. Beograd.
- (8) Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srbije, (Službeni glasnik br.85/2005 i 72/2009.)
- (9) Zakona o ministarstvima (Službeni glasnik RS. Br. 72/2012.)

ORGANIZATION OF PRISON SYSTEM IN SERBIA

The organization and internal functioning of prison system in Serbia, the jurisdiction over the execution of criminal sanctions and prison system as well as the problems that appear in the working of prisons are reviewed in this paper. The structure of prison system in Serbia is comprised of two components: Penitentiary Institutions and Central Administration at Direction's Headquarters. Penitentiary Institutions are intended for the execution of prison sentence, juvenile prison sentence, security measure of compulsory psychiatric treatment and confinement in a medical institution, compulsory alcohol addiction treatment, compulsory drug addiction treatment, for the execution of educational measure of remand to correctional institution as well as for the execution of the measure of detention. In Serbia, there are 28 penitentiary institutions of different types and categories. In the Headquarters of the Direction, 6 departments, which are defined according the type of work and jurisdiction, and 1 Center for the Education of Employees, have been established. Prison system represents a complex organization, which, under current conditions, shows a significant amount of problems that appear as the consequences of: overcrowded prisons, inefficient organization and management, inadequate professional education of prison staff, unsatisfactory financial position, unsolved social status etc.

KEY WORDS: Prison system, / internal organization of prisons, / prisoner / services within prison / jurisdiction over prison system / crime prevention / prison staff